

Deklaracja
Akademickiego Klubu Obywatelskiego
im. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego
w Lublinie

Kierunki zmian w polityce naukowej i szkolnictwie wyższym w Polsce

W ostatnich latach szkolnictwo wyższe i nauka w Polsce padły ofiarą niefortunnych reform, skutkujących zapaścią finansową większości uczelni i naukowców oraz dominacją uznaniowości, klientelizmu i biurokratyzacji. Model koncentracji środków finansowych w kilku wybranych ośrodkach uniwersyteckich doprowadził do degradacji szkół wyższych funkcjonujących w wielu miastach wojewódzkich oraz w mniejszych ośrodkach, a także zagroził misji uniwersytetu w społeczeństwie.

Dla odwrócenia niekorzystnych zjawisk i procesów, konieczne są gruntowne zmiany w polityce wobec nauki i szkolnictwa wyższego. Należy znacznie zwiększyć nakłady finansowe na naukę poprzez stopniowe ich podnoszenie aż do poziomu średniej dla najbardziej rozwiniętych państw Unii Europejskiej (1,2 % PKB). Bez podjęcia niezwłocznie takich systemowych zmian, postulat budowy gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach będzie jedynie nierealistycznym hasłem wyborczym. Istotnych zmian wymaga sposób podziału środków dla uczelni oparty na tzw. algorytmie. Obecnie sprowadza się on do zasady, że ilość pieniędzy pozostaje w stosunku proporcjonalnym do liczby studentów. Trzeba w większym stopniu uwzględnić inne parametry, takie jak jakość kadry naukowej, a cały system parametryzacji jednostek naukowych uczynić bardziej przejrzystym.

Sposoby rozdziału środków finansowych muszą uwzględniać typowe metody i techniki badawcze oraz rodzaje i wielkości wydatków ponoszonych przez badaczy z danej dyscypliny naukowej. Nie można dyskryminować badań podstawowych, bowiem to one tworzą wiedzę stanowiącą podstawę badań stosowanych i wdrożeniowych. Kolejnym ważnym elementem jest racjonalizacja polityki grantowej, aby sprzyjała rozwojowi nauki. System grantowy nie może być podstawą finansowania badań, powinien pełnić rolę uzupełniającą dla dotacji na badania statutowe.

Również zasady oceny pracy naukowej powinny być zróżnicowane ze względu na specyfikę poszczególnych dziedzin nauki: adekwatne do ich realiów badawczych, rzetelne i obiektywne. Kultura cytowań w naukach humanistycznych i społecznych jest na przykład inna niż w pozostałych obszarach wiedzy. Niewłaściwe kryteria oceny dorobku prowadzą do tego, że opublikowanie średniej jakości artykułu w czasopiśmie anglojęzycznym jest wyżej premiowane, niż wybitna monografia napisana w języku polskim. Słuszny postulat umiędzynarodowienia badań nie może być realizowany poprzez deprecjację specyficznym polskim tematów badawczych i języka polskiego. Konieczne jest także odrzucenie balastu biurokratycznego, który zamienia naukowców w urzędników.

W procedurach oceny dorobku oraz przydzielania grantów niezbędna jest jawność i transparentność, jako najważniejsze instrumenty wzajemnej kontroli w środowisku naukowym. Konieczne jest zniesienie anonimowości w procedurach grantowych, bowiem tajność recenzji może sprzyjać patologiom, np. kradzieży własności intelektualnej przez recenzentów lub „utrącaniu” konkurentów spoza własnych i zaprzyjaźnionych ośrodków naukowych.

Pani Premier Beata Szydło w swoim exposé zapowiedziała politykę wyrównywania szans i zrównoważonego rozwoju wszystkich regionów w państwie. Lansowanie koncepcji tzw. ośrodków wiodących (flagowych) pozostaje w sprzeczności z nowym kierunkiem polityki naukowej i wobec szkolnictwa wyższego, bowiem doprowadziło do podziału uczelni publicznych na „lepsze” i „gorsze”. Te drugie, pozbawione odpowiednich środków finansowych, a tym samym realnej możliwości prowadzenia badań, zdegradowane zostaną do roli prowincjonalnych wyższych szkół zawodowych. Skutkiem takiej polityki będzie również likwidacja niektórych kierunków studiów w tych szkołach, co zmniejszy szanse edukacyjne większości młodzieży spoza nielicznych ośrodków metropolitalnych, która z powodów finansowych studiuje możliwie najbliżej miejsca zamieszkania. W dalszej perspektywie zapaść finansowa większości uczelni spowoduje degradację edukacyjną i kulturową całych regionów państwa.

W naszym przekonaniu, tylko szybka i konsekwentna realizacja wskazanych zmian w polityce wobec nauki i szkolnictwa wyższego pozwoli na odnowienie społecznej misji uniwersytetu.

Lublin, 1 grudnia 2015 r.